

POSTANOWIENIE

Dnia 17 maja 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Józef Iwulski

w sprawie z odwołania I.O.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Ostrowie
Wielkopolskim
o zasiłek macierzyński,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 17 maja 2023 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy
i Ubezpieczeń Społecznych w Kaliszu
z dnia 22 marca 2022 r., sygn. akt V Ua 1/22,

**odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania i nie
obciąża organu rentowego zwrotem kosztów postępowania
kasacyjnego na rzecz odwołującej się.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 22 grudnia 2021 r., IV U 359/20, Sąd Rejonowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kaliszu zmienił decyzję z dnia 16 października 2020 r. Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Ostrowie Wielkopolskim w ten sposób, że przyznał odwołującej I.O. prawo do zasiłku macierzyńskiego od 18 marca 2020 r. do 16 marca 2021 r.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kaliszu wyrokiem z dnia 22 marca 2022 r., V Ua 1/22, oddalił apelację organu rentowego i zasądził dla wnioskodawczyni od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Ostrowie

Wielkopolskim kwotę 120,00 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego za instancję odwoławczą.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku organ rentowy zarzucił naruszenie art. 31zs ust. 2 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 2095 ze zm.).

Przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący uzasadnił oczywistą zasadnością skargi wobec uznania, że wnioskodawczyni przysługuje prawo do zasiłku macierzyńskiego od 18 marca 2020 r. do 16 marca 2021 r., chociaż nie podlegała ubezpieczeniu chorobowemu w dniu 1 lutego 2020 r. W ocenie skarżącego organu Sąd drugiej instancji - mimo ustalenia, że odwołująca podlegała ubezpieczeniu chorobowemu od marca 2020 r., bowiem wcześniej korzystała z tzw. "ulgi na strat" i podlegała wyłącznie ubezpieczeniu zdrowotnemu oraz że skorzystała ze zwolnienia z opłacania składek za marzec 2020 r. - uznał, że ma ona prawo do zasiłku macierzyńskiego, całkowicie pomijając art. 31zs ust. 2 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, który warunkuje prawo do świadczeń podleganiem ubezpieczeniu chorobowemu w dniu 1 lutego 2020 r.

Mając powyższe na uwadze organ rentowy wniósł o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w Kaliszu w całości i orzeczenie co do istoty sprawy oraz zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, ewentualnie o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Kaliszu do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego według norm przepisanych, a także orzeczenie na podstawie art. 415 w związku z art. 398¹⁶ k.p.c. o zwrocie spełnionego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w Ostrowie Wielkopolskim świadczenia, to jest wypłaconego wnioskodawczyni zasiłku macierzyńskiego w kwocie 13.083,90 zł.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną wnioskodawczyni wniosła o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, ewentualnie oddalenie skargi kasacyjnej w całości i w obu przypadkach o zasądzenie od organu rentowego na

rzecz odwołującej się kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa przez radcę prawnego według norm przepisanych, wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie, liczonymi od dnia uprawomocnienia się orzeczenia do dnia zapłaty.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania w razie wykazania przez stronę, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Z punktu widzenia funkcji oraz założeń skargi kasacyjnej jako nadzwyczajnego środka zaskarżenia, rolą "przedsądu" jest wstępna selekcja skarg pod kątem spełniania wymienionych kryteriów (przyczyn kasacyjnych) kwalifikujących skargę do jej przedstawienia Sądowi Najwyższemu w celu merytorycznego rozpoznania.

Oparcie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na przyczynie objętej art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. (oczywista zasadność skargi) nakłada na skarżącego powinność wykazania kwalifikowanej postaci naruszenia konkretnych przepisów prawa materialnego lub procesowego, naruszenia dostrzegalnego na pierwszy rzut oka (*prima facie*), przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, bez potrzeby zagłębiania się w szczegóły sprawy lub dokonywania jej poszerzonej analizy. Zgodnie z powszechnie aprobowanym w orzecznictwie i nauce prawa poglądem, o przyjęciu skargi kasacyjnej do rozpoznania nie decyduje nawet oczywiste naruszenie konkretnego przepisu, lecz jego skutek polegający na wydaniu oczywiście nieprawidłowego orzeczenia, które nie może się ostać (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 2003 r., I PK 227/02, OSNP 2004 nr 13, poz. 230).

Warunku powyższego nie spełnia skarga kasacyjna wniesiona przez organ rentowy. Nie można bowiem uznać, że Sąd drugiej instancji wydał oczywiście nieprawidłowe orzeczenie w sytuacji, gdy brzmienie przepisów powoływanych we

wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania co najmniej budzi wątpliwości interpretacyjne.

W sprawie będącej przedmiotem rozpoznania wnioskodawczynie skorzystała z "ulgi na start" przewidzianej art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. - Prawo przedsiębiorców (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 162 ze zm., dalej: Prawo przedsiębiorców), a następnie z dobrodziejstwa ustawy z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 201 ze zm., dalej: ustawa covidowa), wprowadzającej w art. 113 regulację pozwalającą na zwolnienie z obowiązku opłacania składek.

Podstawowym celem, który przyświecał prawodawcy przy konstruowaniu instytucji "ulgi na start", było ułatwienie początkującym przedsiębiorcom prowadzenia (rozpoczęcia) działalności gospodarczej. Podkreśla się jednak, że cel ten nie został osiągnięty, bowiem skorzystanie przez przedsiębiorcę z instytucji "ulgi na start" może narazić go na koszty znacznie przewyższające kwotę odpowiadającą sześciu miesiącom nieodprowadzonych składek na ubezpieczenia społeczne, w tym dobrowolnej składki na ubezpieczenie chorobowe. Podstawową bowiem i najbardziej dotkliwą dla przedsiębiorcy konsekwencją skorzystania z "ulgi na start" jest pozbawienie się przez przedsiębiorcę w okresie trwania tej ulgi prawa do szeregu świadczeń z ubezpieczenia społecznego, takich jak zasiłek chorobowy, zasiłek macierzyński czy świadczenie rehabilitacyjne (zob. Dorota Lambrecht-Halla: "Ulga na start" - krytyczna analiza instytucji z art. 18 ustawy - Prawo przedsiębiorców, Palestra 2020 nr 4, s. 81).

Wnioskodawczynie wykorzystując możliwość przewidzianą przez art. 18 Prawa przedsiębiorców w okresie od 2 sierpnia 2019 r. do 29 lutego 2020 r. nie podlegała ubezpieczeniom społecznym. W ocenie organu rentowego nie spełniała więc warunku wynikającego z art. 31zs ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, który dla zachowania prawa do świadczeń wymaga by osoba prowadząca działalność pozarolniczą podlegała ubezpieczeniu chorobowemu w dniu 1 lutego 2020 r. (konkretnie w tym dniu).

Należy jednakże zauważyć, że odwołująca się znalazła się w skomplikowanej sytuacji na skutek szeregu obowiązujących w spornym okresie regulacji prawnych, które stały się dla przedsiębiorców swoistą pułapką. Z ustalonego w sprawie stanu faktycznego wynika, że ubezpieczona po zakończeniu okresu, w którym przysługiwała jej "ulga na start", w dniu 2 marca 2020 r. złożyła wniosek o objęcie jej dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym ze skutkiem od 1 marca 2020 r. Opłaciła składkę, a w dniu 18 marca 2020 r. urodziła dziecko. W dniu 24 kwietnia 2020 r. ubezpieczona złożyła wniosek o zwolnienie jej z obowiązku opłacenia należności z tytułu składek za marzec 2020 r.

Sąd drugiej instancji uznał, że z art. 14 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 266) wynika, iż ubezpieczenie chorobowe ustaje od pierwszego dnia miesiąca kalendarzowego, za który nie opłacono w terminie składki należnej na to ubezpieczenie. Sąd Okręgowy powołał się na ogólne zasady, w tym na art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 1732 ze zm.). Według tego przepisu, zasiłek macierzyński przysługuje ubezpieczonej, która w okresie ubezpieczenia chorobowego albo w okresie urlopu wychowawczego, urodziła dziecko. Skorzystanie z "ulgi na start" wyłączyło odwołującą się z ubezpieczeń w taki sposób, że w dniu 1 lutego 2020 r. podlegała tylko ubezpieczeniu zdrowotnemu. Z kolei, skorzystanie ze zwrotu składki miałoby pozbawić ją zasiłku macierzyńskiego, gdyż ustawa covidowa "wyprzedziła" ustawę zasiłkową. Sąd Okręgowy uznał w tej sytuacji, że skorzystanie przez ubezpieczoną "z dobrodziejstwa nie może prowadzić do odwrotnych skutków". Mimo więc dokonania zwrotu składki, "na dzień 1 lutego 2020 r. odwołująca się podlegała ubezpieczeniu chorobowemu". Taka była jej wyraźna wola, skoro złożyła deklarację o przystąpieniu do ubezpieczenia chorobowego i opłaciła składkę należną niezwłocznie po tym jak zakończył się okres tzw. "ulgi na start". Zdaniem Sądu drugiej instancji, skorzystanie z ulg z "ustaw covidowych" (ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 oraz ustawy z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w

związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2), wobec trwającej pandemii, nie może stawiać odwołującej się w gorszej sytuacji niż gdyby z tej pomocy nie skorzystała.

Wobec tego należy uznać, że Sąd drugiej instancji wprawdzie nie odwołał wyrażnie do Konstytucji RP, ale w istocie zastosował prokonstytucyjną wykładnię przepisów, odwołującą się w szczególności do zasady sprawiedliwości, a zwłaszcza zasady zaufania do państwa, wykluczającej wprowadzanie obywatela w swoistą pułapkę prawną. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego przyjmuje się, że państwo powinno być lojalne wobec adresatów norm, które stanowi (wyrok z dnia 15 lutego 2005 r., K 48/04, OTK-A 2005 nr 2, poz. 15). Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie podkreślał, że w demokratycznym państwie prawnym stanowienie i stosowanie prawa nie może być pułapką dla obywateli (por. orzeczenie z dnia 3 grudnia 1996 r., K 25/95, OTK 1996 nr 6, poz. 52; wyroki z dnia: 10 kwietnia 2001 r., U 7/00, OTK 2001 nr 3, poz. 56; 5 listopada 2002 r., P 7/01, OTK-A 2002 nr 6, poz. 80; 7 czerwca 2004 r., P 4/03, OTK-A 2004 nr 6, poz. 55; 15 lutego 2005 r., K 48/04, OTK-A 2005 nr 2, poz. 15; 29 listopada 2006 r., SK 51/06, OTK-A 2006 nr 10, poz. 156 oraz 20 stycznia 2009 r., P 40/07, OTK-A 2009 nr 1, poz. 4). Trybunał Konstytucyjny stwierdza także w swoim orzecznictwie, że zasada ochrony zaufania obywatela do państwa i do prawa, określana także jako zasada lojalności państwa wobec obywatela, wyraża się w takim stanowieniu i stosowaniu prawa, by nie stawało się ono swoistą pułapką dla obywatela i aby mógł on układać swoje sprawy w zaufaniu, iż nie naraża się na prawne skutki, których nie mógł przewidzieć w momencie podejmowania decyzji i działań oraz w przekonaniu, iż jego działania podejmowane zgodnie z obowiązującym prawem będą także w przyszłości uznawane przez porządek prawny (por. wyrok z dnia 7 lutego 2001 r., K 27/00, OTK 2001 nr 2, poz. 29; w literaturze: Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86, pod red. M. Safjana i L. Boska, Warszawa 2016, a także R.M. Duda: Konstytucyjna zasada zaufania obywateli do organów państwowych i próba jej realizacji w przepisach ustawy z dnia 6 marca 2018 r. - Prawo przedsiębiorców, Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis 2019 vol. 8 nr 1, s. 91; J. Węglińska: Zasada ochrony zaufania obywateli do państwa i do stanowionego przez nie prawa jako dyrektywa poprawnej legislacji, Prawo w działaniu 2020 nr 42, s. 169).

Skoro wnioskodawczyni skorzystała z możliwości, jakie dawały jej nakładające się na siebie regulacje ustawowe, to nie może w związku z urodzeniem dziecka wskutek tego znaleźć się bez ochrony prawnej, przez pozbawienie jej prawa do zasiłku macierzyńskiego.

Z podanych względów Sąd Najwyższy w oparciu o art. 398⁹ § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach orzeczono w oparciu o art. 102 k.p.c., nie obciążając organu rentowego kosztami postępowania kasacyjnego na tym jego etapie, gdyż pozwany organ odwołuje się do literalnego, rzeczywiście tak sformułowanego przepisu (art. 31zs ust. 2 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19).

(I.T.)

[Ł.n]